

ELS ARXIUS COM A RECURS DIDÀCTIC PER A L'ENSENYAMENT DEL VALENCIÀ

Vicent Terol i Reig

Director de l'Arxiu Municipal d'Ontinyent;
director d'*Alba*, revista d'estudis comarcals de la Vall d'Albaida;
doctor en Història Moderna

RESUM

Els arxius, el patrimoni documental, forma part del patrimoni cultural de nosaltres els valencians. Ningú ho pot posar en dubte, però a banda de moltes altres coses (font o matèria primera dels estudis històrics, institucions, etc.) són el dipòsit de la nostra memòria col·lectiva, allà on dormen i es conserven els documents, que superats els atzars dels temps i dels homes, ens ajuden a entendre'ns, a explicar-nos i a tractar de «pensar-nos» i/o reflexionar-nos com a poble. En el treball que segueix pretenem exposar les experiències, els materials i les conclusions que hem realitzat a l'Arxiu Municipal d'Ontinyent durant els darrers quinze anys, durant els quals hem ofert un servei de visites escolars per a estudiants de primària, ESO, Batxillerat i inclús de l'àmbit universitari.

Paraules clau: *arxius, història, divulgació, pedagogia, valencià*

ABSTRACT

Archives as a didactic resource in Valencian language teaching

Archives, as documentary heritage, are part of our cultural heritage as Valencians. No one would question this. They are, apart from sources for historical research institutions, the containers of our collective memory. In archives remain asleep our documents, overcoming the fate of history and men. They help us understand ourselves, explain ourselves, «think» ourselves and/or reflect on ourselves as a people. In

the last fifteen years, we opened the Municipal Archive of Ontinyent to primary and secondary school pupils and to university students. In the following paper, we attempt to explain the experience, materials and conclusions drawn out of this experiment.

Key words: *Archives, history, dissemination, pedagogy, Valencian*

1. ALGUNES QÜESTIONS, PER COMENÇAR: OBJECTIUS

No voldríem seguir sense remarcar algunes de les idees força que pretenem posar en valor i remarcar al llarg de la nostra exposició.

La primera d'elles és que la renovació de la funció cultural dels arxius o la pròpia posada en valor com a eina didàctica a l'abast dels docents, és encara una assignatura pendent.

La segona és plantejar una sèrie de reflexions entorn de les funcions potencials en l'àmbit cultural i pedagògic dels arxius, atès que es tracta de dos vessants que han quedat en segon terme davant la funció jurídica i administrativa que tenen en els nostres temps.

Ens centrarem en una part dels continguts que serveixen als arxius, els documents històrics, aquells que tenen més de trenta anys d'antiguitat.

2. CONCEPTES BÀSICS: ARXIU I DOCUMENT

La Llei 4/1998, d'11 de juny, de la Generalitat Valenciana, del Patrimoni Cultural Valencià, defineix *document* en l'art. 76.2 com:

«Tota expressió en llenguatge natural o codificat i qualsevol altra expressió gràfica, sonora o en imatge, recollides en qualsevol tipus de suport, inclòs l'informàtic. Se n'exclouen els exemplars no originals d'edicions bibliogràfiques i publicacions».

La definició d'*arxiu* apareix en l'art. 80.1 de la Llei anteriorment esmentada:

«Són arxiu els conjunts orgànics de documents o l'agrupació d'aquests, reunits per les entitats públiques i pels particulars en l'exercici de les seues activitats, la utilització dels quals està adreçada a la investigació, la cultura, la informació o la gestió administrativa. S'entén així mateix per arxiu les institucions culturals l'objecte de les quals és la reunió, conservació, classificació, ordenació i divulgació, amb finalitats d'aquesta naturalesa, dels conjunts orgànics esmentats».

Pel que fa a les funcions dels arxius, la Llei 4/1998, d'11 de juny, de la Generalitat Valenciana, del Patrimoni Cultural Valencià, pel que fa a l'organització i funcions dels arxius municipals (art. 35) indica que entre les dels arxius del Sistema Valencià d'Arxius hi ha les següents:

- Promoure l'organització d'activitats de divulgació i foment de la investigació.
- Facilitar l'accés dels ciutadans als fons documentals que serveixen, sense perjudici de les limitacions determinades per la llei.

3. ESTRATÈGIES I METODOLOGIA

La primera qüestió que plantegem és despertar el conflicte cognitiu des del primer moment amb els continguts d'un arxiu històric. Es realitzen preguntes senzilles:

- Perquè s'han guardat o es guarden els documents?
- Des de quan?
- Per a què aprofiten o poden aprofitar?
- I, sobretot, què és un arxiu i què són els documents?

Visites d'estudiants de diversos cicles a l'AMO.

Visites d'estudiants de diversos cicles a l'AMO.

Les preguntes es realitzen amb una dinàmica d'interactuació en tot moment.

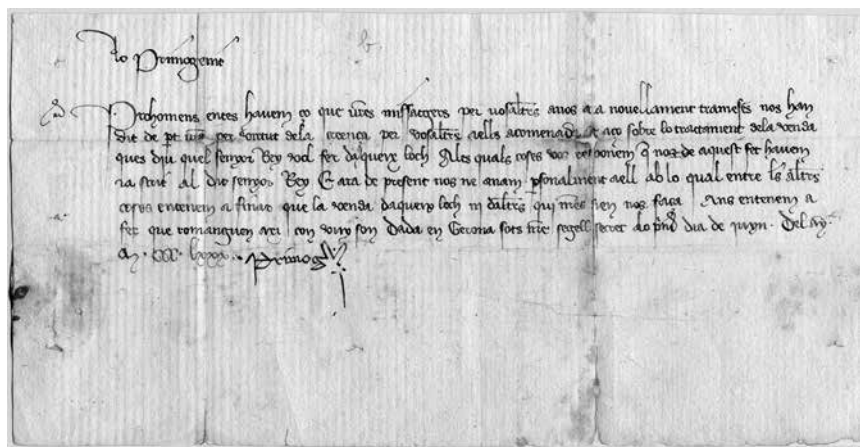
Les visites es programen atenent les característiques del grup i es consensuen els objectius didàctics i la metodologia amb el professorat responsable de l'activitat.

1. Fem que es presenten (pels seus cognoms) i a partir d'ací explicació dels orígens, antiguitat i significat dels seus noms de llinatges. L'èxit és sorprenent. Des de llavors, trencat el gel, la interacció és contínua. La comunicació és molt fluïda. Les preguntes flueixen i la dinàmica és molt positiva.

2. Fem preguntes (elementals) sobre la història de la ciutat, de la comarca o del nostre país. I alhora tenim preparats documents que responen o serveixen d'exemple a la resposta a eixes qüestions.

3. Fomentem valors, com ara la dinàmica demogràfica (immigració i emigració) per tal de fer-los veure que amb una panoràmica històrica els fenòmens i problemàtiques actuals tenen paral·lels en el passat que ens ajuden a entendre el nostre present.

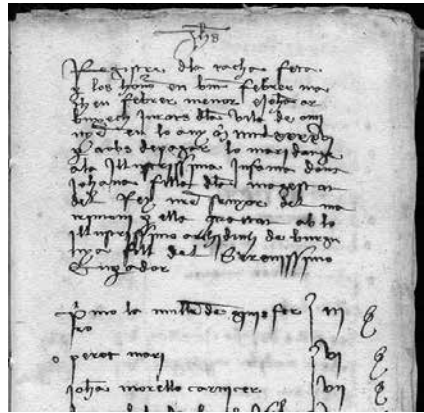
4. Incidim especialment (atés que els grups solen ser conduïts per professors de valencià o d'història) en aspectes lligats a la història de la llengua.

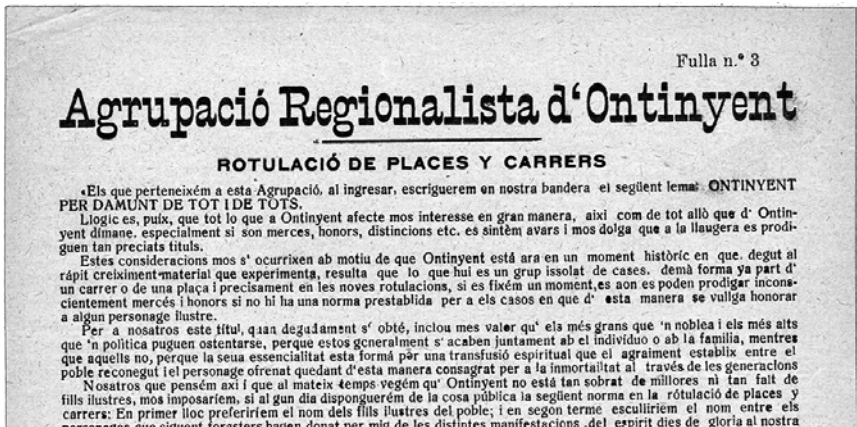
Lletra del primogenit (futur Joan I) al Consell de la vila d'Ontinyent. Girona, 1380.

5. Pràctiques de lectura de documents. Aquest és el moment més interactiu, quan són els propis estudiants els qui llegeixen els documents (generalment reproduccions que poden manipular d'originals que els mostrem) amb el nostre ajut i així ells mateixos desxifren el seu contingut. Es tracta de documents de fàcil lectura i de tipologia molt diversa: alternem documents des de 1380 fins a impresos del XX. Tot seguit oferim un mostreig representatiu.

Alguns exemples:

Portada del Registre de la taxa o derrama de 1496. Veïns de la vila d'Ontinyent i del lloc d'Agullent.

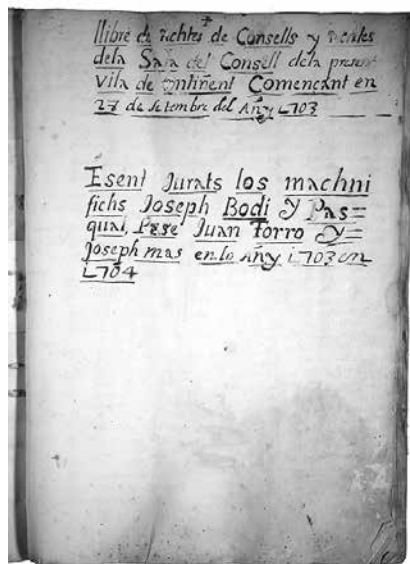

Full de l'Agrupació Regionalista d'Ontinyent en valencià. Sol·licita retolació de carrers amb fills il·lustres de la ciutat. 1922.

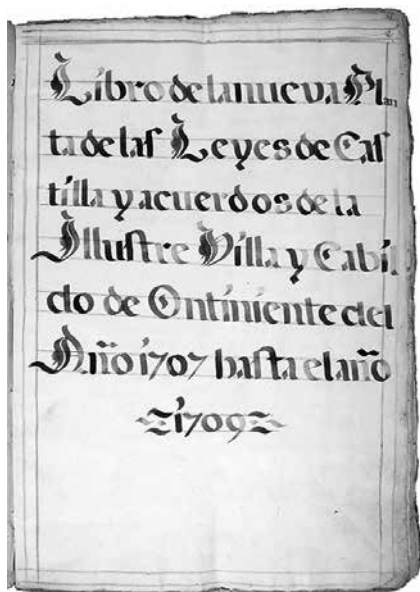
4. HISTÒRIA DE LA LLENGUA: UNA IMATGE MILLOR QUE MIL PARAULES...

Il·lustrem el moment del canvi i de la substitució lingüística que signifiquen els decrets de Nova Planta de 1707 i següents, que prohibeixen l'ús del valencià en l'administració pública.

- Fem lectura de la portada, per torns i cadascun dels visitants llig una part.
- Després llegim el text complet i expliquem els conceptes (*Consell*, *Jurats*, etc.) i insistim que les actes estan totes redactades en la llengua oficial llavors: el valencià.

AMO, darrer *Manual de Consell* o llibres d'actes del Consell, en valencià 1703-1707.

AMO, *Libro de la Nueva Planta de las Leyes de Castilla y acuerdos de la Yllustre Villa y Cabildo de Ontiniente del año 1707 hasta el año 1709*.

- a. Fem lectura de la portada, per torns i cadascun dels visitants llig una part.
- b. Després llegim el text complet i expliquem els conceptes (*Ajuntament*, *regidors*, etc.) i insistim que les actes estan ara redactades en la nova llengua oficial: l'espanyol.

Allò que els causa més sorpresa és constatar que fins eixe moment, tot o la immensa majoria dels documents conservats a l'AMO (siguen de naturalesa municipal, judicial o notarial) estiguen en valencià, també en llatí, i cada vegada més amb sovinteja l'ús del castellà, cada vegada més incisiu sobre la puresa lingüística de la nostra llengua, i com, des del segle XVI la castellanització serà un procés imparable.

Libre de Cort del Justícia 1639, coberta.

Amb això el concepte de «**normalització lingüística**» cobra una nova dimensió per als estudiants. Constaten que allò que els expliquen els seus professors a classe, quasi com una utopia, era una realitat des de la creació del Regne de València cristià en 1238 fins 1707.

Aleshores aconseguim (com sol passar-los als historiadors no valenciano-parlants que es cabussen en els documents històrics dels arxius valencians, val a dir) que constaten que la situació actual és «anormal» (des d'una perspectiva històrica) i que la «normalitat» queda demostrada fefaentment pels documents de les èpoques medieval i moderna foral que guarden els nostres arxius.

5. CONCLUSIONS

Com que no hi ha crim perfecte, les proves dels intents d'anihilar la nostra llengua encara perduren... i no es poden ocultar.

Els documents històrics i prestar atenció als llocs on es guarden tenen, així les coses molts avantatges a l'hora de fer prendre consciència i minvar l'hostilitat (que de tot hi ha...) respecte a l'obligatorietat d'estudiar valencià. I això és encara més evident en zones castellanoparlants, on per exemple, abunden els documents en perfecte valencià, en l'àmbit oficial, a l'inrevés precisament del que passarà després en les nostres zones, les valencianoparlants. Paradoxes dels temps!

